

Dokumenttype	NOU 1985:24	Dokumentdato	1985-06-07
Tittel	Samisk kultur og utdanning. Videregående opplæring for samer.		
Utvalgsnavn	Samekulturutvalget		
Utvalgsleder	Myklevoll Kirsten		
Utgiver	Kulturdepartementet		
Kapittel	Sammendrag Kapittel 1. SITUASJON OG MÅL		

Det har tidligere vært avlevert to utredninger om videregående opplæring for samer.

Den første utredningen - Innstilling om gymnas med samisk - ble gitt 2. februar 1968 av en arbeidsgruppe nedsatt av Forsøksrådet og Gymnasrådet, og skisserte faglig opplegg til gymnasundervisning med samisk på forsøksbasis. Det førte til at Karasjok gymnasklasser med samisk ble etablert høsten 1969.

Den andre utredningen (NOU 1975:37) tok sitt utgangspunkt i lov av 21. juni 1974 om videregående opplæring, og behandlet målsetting, faglig opplegg og regelverk for videregående opplæring for samer.

Ny utredning om videregående opplæring for samer ble aktuell som ledd i Samekulturutvalgets arbeid. Med utgangspunkt i NOU 1975:37 har Samekulturutvalget i samarbeid med Samisk utdanningsråd og Rådet for videregående opplæring vurdert dagens situasjon.

Et språks muligheter til utvikling og overleving avhenger både av dets bruksverdi og status. Det samiske språket må gis en helhetlig status på flest mulig områder i samfunnet. Det må drives språkrøkt i offentlig regi og ytes konsulentbistand når samisk tas i bruk på nye saksområder.

Språkpolitikken må ta utgangspunkt i den faktiske situasjon. Å bruke samisk er en tosidig oppgave:

- å imøtekomme samers behov for kontakt og utfoldelse på eget språk å styrke språket og dermed kulturarvens allmenne prestisje.
- utkastet til samisk språklav som er lagt fram i Utvalget første delutredning omhandler blant annet:
 - bestemmelser om felles rettigheter og plikter innen lokalforvaltningen i de kommuner der samisk og norsk blir likestilte språk
 - individuelle rettigheter, uavhengig av bosted, til å ivareta personlige interesser og til opplæring i samisk
 - administrative bestemmelser som blant annet opprettelse av et samisk språkråd, om statlig dekning av utgifter og om forskrifter som kan tilpasse loven til den framtidige utvikling i alle samiske områder.

Konsekvensene av forslag til samisk språklav vil blant annet bli at samisk får større aktualitet som skolefag i videregående skoler og på høyskolenivå. Studiet av samisk vil bli karrierefremmende for eksempel i lokalforvaltningen, i regionale sentra og ved utdanningsinstitusjoner. En må regne med at også voksne samer vil søke videregående skoler for å få opplæring i samisk. Embets- og tjenestemenns adgang til permisjon med lønn for å oppnå kompetanse i samisk vil også nødvendiggjøre større undervisningskapasitet. Språklavens bestemmelser om statlig refusjon av de utgifter loven påfører fylker og kommuner, vil være av fundamental betydning for løsningen av de nye oppgavene.

Følgende politiske prinsipper synes i dag allment akseptable:

- Det er hele samfunnets ansvar å gi samene muligheter til å leve videre som folkegruppe.
- Samene skal ha muligheter til å velge kulturell tilhørighet.
- Skoleverket skal ha et vesentlig medansvar for vern og videreføring av samisk kulturarv.
- Skolene skal også ha et ansvar for at samene lærer norsk og blir i stand til å oppnå generelle samfunns-goder på linje med den øvrige befolkning.

Samisk kulturtradisjon er forankret i bosetting basert på primærnæringer og forskjellige kombinasjoner av disse. Å bevare bosettingen i områder der samisk kultur har sine røtter, er en grunnleggende forutsetning for å bevare samisk språk og kultur.

Norsk samfunnsliv og utdanningssystem bygger på allmenne prinsipper som

også må gjelde samisk videregående skole. Selv om alle norske borgere formelt har samme rettigheter til utdanning, har språkbarrierene, økonomi, geografisk og sosial bakgrunn begrenset samenes utbytte av utdanningssystem.

Det bør være en målsetting for den videregående opplæring for samer å motivere og forberede samer også for yrkeslivet i de samiske bosettingsområder. Utvalget setter som sentral målsetting for videregående opplæring for samer at denne utdanning - innenfor lovens allmenne målsetting - skal virke til å vedlikeholde og utvikle samisk bosetting og kultur.

Utvalget har tatt utgangspunkt i definisjonen av samer slik den er formulert i utkastet til samisk språklav. (§ 6, jf NOU 1985:14)

Dagens situasjon er blitt vurdert mot de mål og retningslinjer som er trukket opp i NOU 1975:37.

Utvalget har i sitt arbeid med utredningen funnet det riktig å legge større vekt på de pedagogiske prinsipper, som innebærer mer bruk av samisk språk med utgangspunkt i elevenes egen situasjon og varierte og fleksible tilbud.

§ 2, formålsparagrafen, i Lov om videregående opplæring gjelder også generelt for videregående opplæring for samer. Skal formålsparagrafen ha full gyldighet for den samiske befolkningen, må en bygge på den kjensgjerning at samene er en folkegruppe med egne kulturelle og historiske tradisjoner.

Videregående opplæring for samer skal styrke og verdsette elevenes samiske identitet og forberede dem spesielt for yrke og samfunnsnivå i de samiske områdene.

Videregående opplæring for samer skal også gi yrkesfaglige tilbud rettet mot det generelle arbeidsmarked. Videregående opplæring for samer må gi samme studiekompetanse som videregående opplæring generelt gir. Det er spesielt viktig å skape likeverd mellom minoritet og majoritet.

Språkopplæringen skal stå sentralt i dette arbeidet. Det må gis undervisning i de ulike språkvarianter og på forskjellige nivå både i samisk, på samisk og med utgangspunkt i samisk.

Bare i liten grad er det utviklet spesielle læremidler som er nødvendige for å innfri målene. Det må skaffes læremidler både på og i samisk såvel for allmennfag som for yrkesfag.

Det er også mangel på kvalifisert undervisningspersonale. Skolene trenger undervisningspersonale med samisk språk- og kulturbakgrunn og personale med innsikt i samisk språk og kultur.

Fagplaner og læremidler må tilpasses de spesielle behov i videregående opplæring for samer.

Behovet for undervisning i samisk språk og samiske emner vil øke i videregående opplæring ved gjennomføring av departementets forslag til endring av § 40 i grunnskoleloven. Bare ved de to samiske videregående skolene vil det være praktisk gjennomførlig å bruke samisk som hovedspråk i undervisningen.

Kapittel Sammendrag

Kapittel 2. SAMISK I VIDEREGÅENDE SKOLE

For skolene i Norge er det aktuelt å ta hensyn til følgende varianter av det samiske språket:

- Nordsamisk brukes av samene i Finnmark og Troms (den største gruppen)
- Lulesamisk er det språket samene i Tysfjord/Saltenområdet i Nordland bruker
- Sørsamisk tales av samene sør for Saltfjellet.

Vi har to samiske videregående skoler, en i Karasjok og en i Kautokeino. Skolene er statlige, og inntaksreglene gir fortrinnsrett til samisk ungdom og søkere som velger samiske fag. Begge skolene drives etter lov om videregående opplæring.

Den samiske videregående skolen i Kautokeino er yrkesrettet og gir flest

tilbud i grunnkurs, blant annet reindrift og landbruk med utmarksnæring og duodji (samisk forming). Skolen tilbyr også videregående kurs i duodji, men har i dag ingen 3-årige tilbud. Undervisning på samisk gis bare på duodji-kurs og på grunnkurs i reindrift og landbruk med utmarksnæring. Grunnkurs i reindrift/landbruk blir også gitt i Hattfjelldal og i Snåsa.

Den videregående skolen i Karasjok har 3 studieretninger:

- allmennfag
- handels- og kontorfag
- sosial- og helsefag

Skolen gir flere tilbud i nordsamisk:

- samisk hovedmål
- samisk sidemål
- samisk B-språk
- samisk C-språk

Skolen tar ellers sikte på å gi undervisning på samisk i alle relevante fag for elever med samisk som hovedmål.

Hamarøy videregående skole i Nordland har tilbud om opplæring i lulesamisk og duodji valgfag

Det har også vært arrangert arbeidsmarkedskurs i samisk med samfunnskunnskap og forkurs til lærerhøgskolen i Bodø med opplæring i lulesamisk.

Det antas å være et latent behov for opplæring i lulesamisk språk og samiske emner. Fylkesskolestyret i Nordland har derfor satt ned et utvalg som skal virke som et kontaktorgan mellom Hamarøy videregående skole og eventuelle brukere.

Grong videregående skole tilbyr opplæring i sørsamisk som C-språk. Skolen har også planer om sørsamisk kulturhistorie (valgfag) og forkurs for Levanger lærerhøgskole.

Det har vært arrangert desentralisert opplæring i sørsamisk sidemål. Spredte tilbud med undervisning i samisk har vært organisert i

Oslo (voksengymnaset), i Sjøvegan og Harstad i Troms (brevundervisning i samarbeid med Karasjok) og i Hammerfest.

Dessuten kan nevnes begynnerkurs i nordsamisk, DAVVIN-serien, i norsk/svensk/finsk radio, og den planlagte opplæring i samisk morsmål, SAMAS-serien.

De samiske videregående skolene skal i prinsippet være et tilbud til samisk ungdom i hele landet. I praksis kommer de fleste elevene fra Karasjok og Kautokeino.

En av årsakene til at skolene har liten søkning utenfra, kan være mangel på elevheime. Samisk videregående skole i Karasjok har ingen elevheim. Andre årsaker kan være manglende skolemotivasjon, som ofte henger sammen med språklige barrierer, sosial bakgrunn og svak økonomi. Statistikken viser også at en stor del av elevene ved de samiske videregående skolene tar bare grunnkurs.

Utvalget mener det er nødvendig med tiltak som kan oppmuntre de samiske ungdommene til å søke videregående utdanning. En må også sikte mot opplæringstilbud som kvalifiserer for høyere utdanning innenfor yrkesområder det er behov for i lokalsamfunnet. Det er den samiske ungdommen som skal videreføre samisk kultur og tradisjon og opprettholde de samiske samfunnene.

Ellers er det spesielt viktig med tilbud til den eldre delen av den samiske befolkning som ikke har fått opplæring i sitt eget morsmål.

Det er mangel på kvalifiserte lærere i samisk, og rekrutteringen til høyere utdanning er variabel. Lærersituasjonen ved de videregående skolene i Finnmark er i ferd med å bli verre. Bare Honningsvåg og Vardø videregående skoler er i dag med i virkemiddelordningen.

Utvalget mener videre at det er rimelig å kreve at tilsetting i oppsigelig eller fast stilling i samisk videregående skole skal skje på grunnlag av avlagt prøve i samisk språk og kulturkunnskap. På den måten kan en sikre seg mot at faste stillinger blir besatt av lærere uten kjennskap til samisk.

Behovet for lærere med fagutdanning i samisk er blitt betydelig større ettersom undervisningstilbudene i samisk videregående skole er utvidet og det er oppstått behov for desentraliserte undervisningstilbud.

Hittil har vekten vært lagt på tilbud i samisk språk. Siktemålet må være tilbud om undervisning på samisk i alle relevante fag.

Slike forsøk har vært hemmet av mangel på undervisningsmidler.

Det mangler imidlertid en særskilt faglig/pedagogisk etter- og videreutdanning for å kvalifisere samiskspråklige lærere i å bruke samisk i den allmenne fagundervisningen. En slik etter- og videreutdanning bør foregå i et miljø hvor samisk språk dominerer.

Utvalget tilrår derfor at etter- og videreutdanning legges til en institusjon for samisk lærerutdanning. På sikt bør dette realiseres etter modell for en nordisk samisk høgskole, slik det er skissert i "Innstilling om samisk lærerutdanning" avgitt i 1983.

Utvalget tilrår videre at de samiske videregående skolene blir tatt med under virkemiddelordningen. Som en del av virkemiddelordningen bør lærere som ikke kan samisk gis nedsatt lesetid med lønn for å tilegne seg slike kunnskaper. Lærere bør også kunne få særskilt permisjon med lønn for å studere samisk. Retten til videregående opplæring for funksjonshemmede er hjemlet i Lov om videregående opplæring.

I loven heter det.

- at undervisningen kan organiseres internt og eksternt
- at fylkeskommunene har ansvaret for at elevene får egnet spesial-pedagogisk rådgivning
- at opplæringstilbudene i videregående skole skal omfatte nødvendige spesial-pedagogiske tiltak.

Ifølge fylkesplanene fungerer PP-tjenesten i Finnmark fylke gjennom et samarbeid med de kommunale PP-kontorene. Den videregående skolen kjøper tjenester av disse kontorene.

Det fins ingen godkjent plan for spesialundervisning, men NOU 1983:4 "Pedagogisk-psykologisk rådgivningstjeneste - behov og organisasjonsmodeller" foreslår løsninger. Fylkesutvalget i Finnmark har tilrådd flertallets forslag i NOU 1983:4.

Det kan være snakk om

- spesielt tilrettelagt undervisning på skole eller skole/arbeidsplass
- spesialutstyr
- høvelige skole-/arbeidlokaler
- flere lærere
- egnede boligforhold
- skyssordninger

funksjonshemmet samisk ungdom kan langt på vei bruke de samme spesialpedagogiske tjenester som funksjonshemmet ungdom generelt. Det må likevel understrekes at samisk må brukes som pedagogisk virkemiddel. Det betyr at en må ha undervisningspersonale med samisk språk og innsikt i samiske forhold. En trenger også spesielt egnede læremidler på og i samisk.

Utvalget foreslår at det gis ressurser til utvikling av egnede læremidler og til perfektionering av undervisningspersonale.

De samiske videregående skolene er åpne for søkere fra hele landet og har samtidig tilbud som ikke finnes andre steder. Det understreker hybelbehovet.

Den samiske videregående skolen i Kautokeino har internat med plass til 20 elever, men har et stort udekket behov for hybler (ca 55). Den samiske videregående skolen i Karasjok har ikke elevheim og regner med behov for ca 120 hybler.

Skolen i kautokeino driver kantine i tilknytning til internat, mens skolen i Karasjok har hatt problemer med å finansiere kantinedriften.

Ansvarsforholdet mellom stat og fylkeskommune når det gjelder velferdstiltak for elevene, har vært uklart, men Kirke- og undervisningsdepartementet har i St.meld.nr.124 (1980-81) slått fast at den som har det økonomiske ansvaret for drift av en utdanningsinstitusjon, også skal ha det overordnede ansvar for velferdstilbud. Statens ansvar som eier er av økonomisk art. Finnmark fylkeskommune har ansvar for planlegging og gjennomføring av tiltakene.

Utvalget foreslår

- nye elevheimer i Kautokeino og Karasjok
- tilbud om rente- og avdragsfrie lån til private husbyggere som vil leie ut hybler til elevene ved skolene
- kantinedrift finansieres over skolenes budsjett
- stipend

Kapittel Sammendrag
Kapittel 3. FAG OG INNHOLD I VIDEREGÅENDE
OPPLÆRING FOR SAMER

Utvalgets tilrådinger om status og omfang av det samiske språket i grunnskolen vil også få konsekvenser for undervisningen på videregående nivå.

Det arbeid som i regi av Nordisk samisk institutt er gjort med å utarbeide felles nordiske undervisningsplaner på alle nivåer i grunnskolen, må bli fulgt opp av en tilsvarende harmonisering av de videregående skolers læreplaner for undervisning i og på samisk.

Utvalget mener at de to samiske videregående skolene i Karasjok og Kautokeino Burde bli i stand til å gi tilbud til den samiske befolkningen på hele Nordkalotten. Bruk av samisk som undervisningsspråk vil kunne gjøre dette mulig.

Økt vekt på samiskopplæring i grunnskolen, vil i den videregående skolen gi økt behov og mulighet for å gjennomføre undervisning på samisk i relevante fag.

De to samiske videregående skolene i Finnmark er åpne for søkere fra hele landet. Utvalget mener at skolene først og fremst skal imøtekomme de spesielle pedagogiske og kulturelle behov elever med samisk som 1. og 2. språk fra grunnskolen har. Forholdene må bli lagt til rette slik at undervisningen i så stor grad som det er ønskelig og praktisk mulig, kan foregå på samisk. Utvalget foreslår derfor at skolene får mulighet til å operere med mindre gruppestørrelser og større ramme-timetall enn det som er vanlig etter gjeldende regler (parallele grupper).

Lærerne i de samiske videregående skolene må få anledning til å ta videreutdanning/etterutdanning i samisk, slik at de får reell kompetanse til å undervise i samisk språk og i å undervise på samisk i andre fag.

Samisk historie og samiske emner må komme med i den allmenne undervisningen i historie og samfunnskunnskap i videregående skoler i Norge på en slik måte at fremstillingen integreres i den obligatoriske delen av undervisningen.

Utvalget mener at de læreplanene som i dag benyttes, og som er utarbeidet med tanke på bruk i all videregående opplæring i landet, må kunne endres og gis tilføyelser som gjør det mulig å tilpasse opplæringen for samer til de behov og krav som er til stede i det samiske samfunnet. Eksempel på en slik tilpassing er for eksempel et tilbud om allmennfaglig studieretning med reindrift og eventuelt utmarksnæring som studieretningsfag.

Duodji (samisk husflid) har en stor plass i samisk kultur, og kan som kulturelement betraktes på linje med samisk språk. Undervisning i duodji i den videregående skolen må bygge på en opplæring i duodji gjennom hele grunnskolen. Duodji-opplæringen bør utvides til å omfatte et 3-årig forløp som gir kompetanse til opptak på høgskolenivå - eventuelt på nordisk basis. I en slik 3-årig utdanning må samisk språk være en viktig komponent. Duodji omfatter samisk husflid både som håndverk og småindustri, samt kunst og brukskunst, og all opplæring i duodji bør ta hensyn til denne bredden i duodji-begrepet. Fagplanene bør derfor være både romslige og fleksible.

Fagplanene må også ta hensyn til elevenes språklige bakgrunn, slik at de rommer muligheten for bruk av det samiske språket som pedagogisk virkemiddel. Både de fagplaner og de lærebøker som benyttes i dag er laget for elever med norsktalende bakgrunn. Elever som har samisk som morsmål, må derfor gå veien om norsk når de skal lære for eksempel engelsk, tysk eller finsk. Også ved utarbeiding av sentralgitte eksamensoppgaver må det tas hensyn til de elever som har samisk som morsmål.

Innhold og opplegg i den videregående opplæring for samer skal være tilpasset de behov og krav som er til stede i det samiske samfunnet, men samtidig må et fullført kurs fra samisk videregående skole gi samme kompetanse i relasjon til storsamfunnet som opplæring i videregående skole

generelt gir.

Utvalget mener at de samiske videregående skolene må ta sikte på å gi tilbud ut over de som gis i dag. Samtidig er det behov for at eksisterende tilbud gjøres mer lokalorientert. Utvalget foreslår at det gjennomføres en totalplanlegging av videregående opplæringstilbud for samer i samarbeid mellom de samiske videregående skolene, lokale videregående skoler i områdene med samisk befolkning, lokalt næringsliv og arbeidsmarkedsetaten.

Det fagplanarbeidet som er skissert i dette kapitlet må foregå samtidig med at det gjennom et samarbeid med samiske lærere blir utviklet læremidler i de forskjellige fag. Den nåværende mangel på læremidler er en ekstra belastning for både elever og lærere. Det må organiseres forsøksbasert undervisning på samisk i de enkelte fag med den målsetting å utvikle samisk terminologi, tilpasse fagplaner og utprøve læremidler.

Med bakgrunn i de helt spesielle krav lærerne i de samiske videregående skolene stilles overfor, mener utvalget at det er viktig at det frigjøres ressurser til kompensert lesetid for lærere som deltar i utviklingsarbeid, og for organisering av elevene i nødvendige homogene grupper.

Utvalget foreslår videre at det blir satt i gang arbeid med utvikling av fagplaner for undervisning i samisk på selvstendig grunnlag. Planene må kunne avvike fra de generelle fagplaner uten at forrykker kompetanse i faget. Økt samiskopplæring i grunnskolen vil føre til økte krav til en samiskopplæringen som blir tilbudt på videregående nivå. I tillegg til de faglige krav som stilles til lærere og personale ved de samiske videregående skolene, forventes det også at de skal være med på å bevare og føre videre de gamle samiske livsformer og kulturytringer og formidler dem til elevene. Samtidig skal de forholde seg til dagens situasjon, de nære ting i den ikke-samiske verden. Dette stiller store krav om fleksibilitet og evne til å fornye seg.

I dagens skole, og spesielt i dagens samiske skole, er det derfor ikke tilstrekkelig at lærerne har et godt faglig grunnlag. Både personale og ledelse må være i besittelse av kunnskaper og egenskaper som setter dem i stand til å velge de riktige strategier og gjøre en personlig innsats når forandringer skal gjennomføres. Derfor er etter- eller videreutdanning innenfor disse områdene like viktig som den faglige ajourføringen.

Kapittel Sammendrag

Kapittel 4. UNDERVISNINGSTILBUD - FREMTIDIGE BEHOV

De to samiske videregående skolene er de eneste skolene i landet som kan gi fullstendige tilbud om videregående opplæring i og på samisk. Vanskene med innkvartering i Karasjok og Kautokeino er en vesentlig årsak til den lave utnyttelsesgraden ved skolene.

Det er nødvendig å etablere faste desentraliserte tilbud i samisk for elever i den videregående skolen som har fått opplæring i grunnskolen, men som vil være henvist til begynneropplæring i norsk sidemål når de kommer i den videregående skolen. Ansvar for en faglig samordning av de desentraliserte tilbudene må ligge hos Samisk utdanningsråd som må få en konsulent som kan ta seg av området. Ansvar for den praktiske gjennomføringen kan ligge hos de videregående skolene i Karasjok, Kautokeino, Hamarøy og Grong.

De samiske videregående skolene må samarbeide ved planlegging av videregående kurs og vise fleksibilitet når det gjelder å veksle mellom kurstyper, forsøke uvante fagkombinasjoner, samordne videregående opplæringstilbud med voksenopplæringstilbud og samarbeid med det lokale arbeidsliv.

De samiske videregående skolene har relativt gode opplæringstilbud på grunnkursnivå, men bare innenfor allmennfaglig studieretning er det mulig å fullføre en 3-årig utdanning. Det er nødvendig med sterkere satsing på videregående kurs I og II, dessuten bør skolene søke å opprette kontakter

med lokale bedrifter som kan samarbeide om gjennomføring av lærlingsordningen. Det er imidlertid i dag svært få industribedrifter i Finnmark som kan godkjennes som lærebedrifter. Utvalget tilrår at det opprettes stipendordninger som gjør det mulig for samisk ungdom å skaffe seg full yrkesfaglig utdanning innenfor fagområder som det er spesielt behov for og mangel på i lokalsamfunnet.

Det må være en oppgave for de videregående skolene å styrke de bedriftsrettede utdanningstilbudene, og å ta sikte på å bli i stand til å kunne tilby utradisjonelle fagkombinasjoner som kombinerer yrkesfaglig opplæring med opplæring i for eksempel økonomiske fag. Det bør etableres konkrete samarbeidsprosjekter mellom skoleverket og den lokale industri med det formål å skape bedre miljøer for kompetanseutvikling.

Yrkesrettledningstjenesten i den videregående skolen bør bygges ut, og må ta utgangspunkt i et samarbeid mellom grunnskole, videregående skole, arbeidskraftsmyndigheter og arbeids- og næringslivets organisasjoner.

Det er nødvendig å få utformet voksenopplæringstilbud som er spesielt tilpasset behovet og interessene blant samene og den lokale befolkningen i samiske bosettingsområder. Den videregående skoles tilbud til voksne samer omfattes både av Lov om videregående opplæring og av Lov om voksenopplæring. Først fra 1967/68 ble det gitt tilbud om samisk begynneropplæring i grunnskolen. Mangelfull språkopplæring har ført til at mange samer i dag kan karakteriseres som halvspråklige. Det er viktig at denne gruppa får adekvate tilbud om samisk- og norskopplæring, og at lærerne får anledning til å skaffe seg innsikt i den problematikken som knytter seg til tospråklighet.

Førstegangsutdanning av voksne og etterutdanning ved utdanningsinstitusjoner på den videregående skoles nivå er fylkeskommunenes ansvar. På steder hvor det er vanskelig å få kvalifiserte lærere, bør skolen organisere brev- og distanseundervisning.

Med utgangspunkt i det faktum at samene først i den senere tid har fått anledning til å lære seg samisk i grunnskolen, mener utvalget at det må bli gjort gjeldende avvik fra deltakerantall til kursene på steder hvor forholdene tilsier det.

NRK har nå i samarbeid med svensk og finsk kringkasting satt igang et felles nordisk språkopplæringsprosjekt i samisk, (jf kapittel 2.2)

Forkurs til lærerutdanningen har vært holdt innenfor både sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk språkområde.

Arbeidsmarkedskurs er en viktig del av tilbudene om voksenopplæring. For en del av kursene blir det nå utarbeidet kursplaner for samme nivå som i videregående skole. Det er derfor viktig at planlegging av kursene foregår i samarbeid med de videregående skolene, så vel som med den stedlige industri. Organiseringen av voksenopplæringstilbudene vil være av avgjørende betydning for hvorvidt de blir tilgjengelige for aktuelle brukere. I dag organiseres de spredt og uavhengig av hverandre.

Utvalget foreslår følgende tiltak:

- Samisk utdanningsråds sekretariat utbygges
- samiske studieforbund tildeles større ressurser
- det opprettes en voksenopplæringsavdeling ved Samisk videregående skole i Kautokeino
- Det knyttes en konsulentstilling til Samisk videregående skole i Karasjok, med den oppgave å organisere og iverksette voksenopplæringskurs
- det opprettes et brev- og distansetilbud spesielt innrettet for samer.

Utvalget mener at det er et særlig behov for voksenopplæring i samiske bosettingsområder. Utvalget foreslår at det blir opprettet et eget samisk voksenopplæringsssenter knyttet til Samisk videregående skole, Kautokeino. Kursene vil også kunne organiseres ved at instruktør engasjeres utenfor senteret. En slik ordning vil være særlig aktuell for undervisning av kvinner, som ofte er knyttet til hjem og familie,

Skolen i Kautokeino har i dag lokaler som kan nyttes til voksenopplæring. Utvalget ser det som viktig at Samisk videregående skole får en konsulent som organisatorisk er knyttet til voksenopplæringsssenteret.

Organisering og oppbygging av senteret bør skje i samarbeid med arbeidsmarkedsmyndighetene og Samisk utdanningsråd.

Reindriftsskolen har felles administrasjon med Samisk videregående skole i Kautokeino. Den har egen avdelingsleder og eget fagstyre. Søkningen til skolen er meget god. Det foreligger ikke fagplaner, læremiddelsituasjonen er vanskelig og skolen er dårlig teknisk utstyrt. Reindriftsskolen kan i dag tilby 1-årig fagkurs i reindrift.

I 1979 avga Villmo-utvalget en utredning vedrørende reindriftsskolen. Med unntak av flytting av skolen fra Borkenes til Kautokeino, er innstillingen ikke fulgt opp.

Utvalget foreslår at følgende oppgaver prioriteres i de nærmeste år:

- utarbeidelse av fagplaner
- utvikling av læremidler
- økning av bemanningen
- anskaffelse av lærerboliger og elevhybler
- anskaffelse av teknisk utstyr.

Utvalget mener at reindriftsskolen bør legges inn under Kirke- og undervisningsdepartementet hvis fagskolene i landbruket kommer inn under Lov om videregående opplæring.

Landbruksskolene er i dag under Landbruksdepartementet. Utvalget mener at Landbruksskolen gjennom spesielle kurs, og brev- og distanseundervisning bør kunne tilby opplæring med samiskrelatert innhold.

Den samiske Folkehøgskole (DSF) i Karasjok eies og drives av Norges Samemisjon etter vanlige retningslinjer for folkehøgskoler. Samisk språk og kulturhistorie er obligatoriske fag, og det gis opplæring i samisk håndverk. Norsk er undervisningsspråk. DSF har siden 1943 og fram mot 1980 hatt betydelig søkning av samisk ungdom. Mange har her fått grunnlag for videregående og høyere utdanning. Skolen har også arrangert kurs av ulike slag for voksne, og benyttes som møte- og kurssted av andre organer. I de seinere år har søkningen til DSF gått sterkt tilbake, og det er oppstått usikkerhet om skolens framtid. Norges Samemisjon har oppnevnt et utvalg til å utrede skolens framtid. Utvalgt vil peke på at DSF ligger sentralt i de samiske kjerneområdene og er et potensiale som bør utnyttes til utdanning. Det bør finnes samarbeidsformer med sikte på å gi supplerende tilbud til den undervisning som gis ved de samiske videregående skoler. I tilfelle Norges Samemisjon ønsker å selge skoleanlegget, bør staten kjøpe det til bruk for Samisk videregående skole i Karasjok som mangler elevheim, klasserom og personalboliger.

Kapittel Sammendrag

Kapittel 5. OVERSIKT OVER DEN TOTALE RESSURSTILGANG OG RESSURSBRUK

De samiske videregående skolene i Karasjok og Kautokeino, og reindriftsskolen i Kautokeino vil være hovedskoler for undervisning i og på samisk språk, og i samiske fag ellers.

Hamarøy videregående skole i Nordland vil tilby undervisning i lulesamisk, og Grong videregående skole i Nord-Trøndelag vil tilby undervisning i sørsamisk.

Den stadig mer omfattende undervisning i samisk språk og samiske fag i grunnskolen vil skape økt behov for fastere organisering og oppfølging i den videregående skolen.

Samisk videregående skole, Kautokeino fikk nytt undervisningsbygg i 1982 med plass til 140 elever fordelt på 5 undervisningsavdelinger. Skolen har imidlertid ikke fått anledning til å kjøpe inn det utstyr som fagplanene krever.

Samisk videregående skole, karasjok og Karasjok bibliotek tok i bruk felles nybygg i 1979. Skolen har til og med 1984/85 hatt 6 klasser i allmennfag og 4 klasser på 2-årig grunnkurs. Skolen har behov for undervisningslokaler til utbygging av videregående kurs i de yrkesfaglige

studieretningene.

Samisk videregående skole i Kautokeino regner med at det må være internatplasser/elevhybler til halvparten av elevene ved den videregående skolen og reindriftsskolen. Det er behov for 9-10 nye personalboliger.

Samisk videregående skole, Karasjok har ikke elevheim. Den disponerer ikke tilstrekkelig med personalboliger.

Karasjok bibliotek, Samisk spesialbibliotek fungerer som spesialbibliotek for den videregående skolen.

Samisk videregående skole, Kautokeino har skolebibliotek med utlån til elevene. Statens reindriftsskole har ikke boksamling.

Samisk videregående skole, Karasjok har 22 ekstra lærertimer til gruppedeling i 1. og 2. språk og norsk. Skolen har også 9 ekstra lærertimer til undervisning i finsk.

Samisk videregående skole, Kautokeino har fra 1984/85 satt i gang grunnkurs i allmennfag. Skolen trenger 12 lærertimer for å kunne gi undervisning i samisk og norsk som 1. og 2. språk på dette kurset. Skolen mangler også lærertimer for å kunne gi utdanning i samisk med kulturkunnskap.

Skolene trenger altså først og fremst ekstra lærertimer til å organisere undervisningen i parallelle grupper med samisk og norsk som 1. og 2. språk.

Det er fremdeles stor mangel på læremidler i den videregående opplæring for samer. Etter hvert har en fått utviklet en del læremidler for allmennfagene, men for yrkesfagene foreligger det bare enkelte prosjekter.

Samisk videregående skole, Kautokeino ble høsten 1981 tillagt administrasjonene av Statens Reindriftsskole.

Skolene har behov for særskilt tolke- og oversettertjeneste.

Kapittel Sammendrag

Kapittel 6. ANSVAR OG STYRINGSFORHOLD

De samiske videregående skolene eies av staten og har som andre statsskoler eget styre, jf § 36 i lov om videregående skoler. Kirke- og undervisningsdepartementet oppnevner styret på fritt grunnlag etter forslag fra de samiske organisasjonene, Karasjok kommune og Finnmark fylkesskolestyre. I NOU 1975:37 "Videregående opplæring for samer" heter det at styret må ha representanter med kjennskap til samiske elever, kultur og sosiale forhold.

Departementet har i kommentaren til "Regler for styret for statlige videregående skoler" (16. februar 1980) sagt at det er fylkeskommunen som nå er pålagt ansvaret og oppgaven å sørge for løpende planlegging for den videregående skolen i fylket. I praksis fungerer det slik at fremlegg til undervisningstilbud som styrene ved de to samiske videregående skolene fremmer, eventuelt tas med i fylkesplanene.

Etter departementets kommentar til "Regler for styret for statlige videregående skoler" bør styret i samarbeid med fylkesskolestyret sørge for pedagogisk veiledningstjeneste, eventuelt ved kjøp av slike tjenester.

I tillegg til eget styre har de samiske videregående skoler også skoleutvalg. Skoleutvalget tar seg av praktiske forhold, mens styret ser til de prinsipielle forhold og de økonomiske rammene som departementet fastsetter.

Rektor ved fylkeskommunale videregående skoler er saksbehandler for bare ett organ: skoleutvalget. Ved de samiske videregående skolene må rektor være saksbehandler også for styret. Desentralisering av forvaltningsoppgaver har ført til økt arbeidsbelastning for rektor og hans kontor.

Dette berører spørsmålet om hvilken instans som skal opptre som sakkyndig for styret, jf fylkesskolesjefen som sakkyndig for fylkesskolestyret.

Spørsmålet er tatt opp, men ikke avklart.

Utvalget har vurdert fire alternative styringsordninger for de samiske videregående skolene:

- styringsoppgavene for de samiske videregående skolene i Finnmark legges til fylkesskolestyret
- nåværende ordning med eget styre for hver av skolene opprettholdes
- de samiske videregående skolene får et felles styre
- det opprettes et administrativt organ for videregående opplæring for samer.

Utvalget mener at det ennå i lang tid vil være behov for særskilte undervisningstiltak for den samiske befolkning. De to samiske videregående skolene bør være hovedansvarlige for den videre utbygging av den videregående opplæring for samer. De må stå fritt både i pedagogisk og økonomisk sammenheng i forhold til det fylkeskommunale skoleverket i Finnmark.

Utvalget tilrår derfor at de samiske videregående skolene forblir statlige skoler med egne styringsorganer.

Utvalget finner at de samiske videregående skolene i likhet med statens andre videregående skoler bør ha egne styrer. Utvidet samarbeid og større grad av samordning mellom de to skolene er imidlertid ønskelig, og på lengre sikt bør en vurdere å opprette et felles styre med sekretariat til å utføre de administrative funksjoner, jf fylkesskolesjefen og hans kontor.

Statens reindriftsskole hører inn under Landbruksdepartementet og omfattes således ikke av lov om videregående opplæring, men skolen er lagt til samme lokaliteter og samme administrasjon som den samiske videregående skolen i Kautokeino.

Landbruksdepartementet betrakter ikke reindriftsskolen som en samisk skole med fortrinnsrett for samisk ungdom.

Utvalget mener at reindriftsskolen bør komme inn under lov om videregående opplæring og knyttes til den samiske videregående skolen i Kautokeino gjennom samme styre. Skolen bør likevel beholde sitt eget skoleutvalg for å sikre den faglige integritet.

Reindriftsskolen bør imidlertid følge fagskolene i landbruket. Bare hvis disse kommer inn under Lov om videregående opplæring bør reindriftsskolen komme inn under samme lov.

Utvalget foreslår at det opprettes et samisk skolekontor i departementet som behandler opplæring for samer i grunnskolen, videregående skole, folkehøgskole og voksenopplæring. Det er naturlig at samme kontor behandler saker som berører Samisk utdanningsråd. Et slikt kontor bør bemannes med personale som har innsikt i samisk språk og samiske forhold.

Rådet for videregående opplæring (RVO) er sakkyndig råd for all videregående opplæring.

Samisk utdanningsråd (SUR) skal ta seg av samiske utdanningsspørsmål. RVO har ansvaret for fagplanarbeidet, men mangler folk med tilstrekkelig kjennskap til samisk språk og samiske forhold til å utføre dette arbeidet for samiske undervisningstilbud.

Utvalget mener at det er tilstrekkelig at samiske fagplaner blir behandlet i SUR og deretter i RVO uten å gå veien om RVOs underutvalg.

Utvalget foreslår at det opprettes konsulentstilling på åremål ved SURs sekretariat med særlig ansvar for videregående opplæring og voksenopplæring.